

แนวคิดด้านคุณค่าของเสนาสนะตามหลักพุทธจริยศาสตร์  
THE CONCEPTUAL VALUE OF SENASNA BASED ON BUDDHIST ETHICS.

พระวัฒน์พงษ์ ฐานิสโร (เปงใจ)<sup>๑</sup>

**บทคัดย่อ**

เสนาสนะ หมายถึง ที่นอน ที่นั่ง หรือที่สำหรับพักผ่อนเป็นส่วนตัว และที่สำหรับปฏิบัติกิจต่างๆ ของพระภิกษุสงฆ์สามเณร มี ๒ อย่าง คือ เสนาสนะที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ได้แก่ โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ (ศิรัคหา) ป่าช้า และเสนาสนะที่มนุษย์สร้าง ขึ้นได้แก่ กุฏิ วิหาร ถ้ำ เรือนชั้น เรือนโล้น เรือนว่าง ปราสาท การสร้างเสนาสนะมีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกันตามเจตนารมณ์ของผู้สร้าง แนวคิดในการสร้างเสนาสนะมีเป้าหมาย ๒ ประการ คือ เพื่อตอบสนองความต้องการของสงฆ์และเพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคลในสังคม คุณค่าของเสนาสนะมีอยู่ ๒ ประการ คือ ๑. คุณค่าหลัก ๒. คุณค่ารอง โดยคุณค่าหลักแบ่งได้ ๒ นัย คือ ๑) คุณค่าของเสนาสนะในมิติทางศาสนา อันเป็น คุณค่าตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้ตามหลักทางพระธรรมวินัย ๒) คุณค่าของเสนาสนะในมิติทางสังคม คือ มีเป้าหมายเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม เช่น เป็นโรงเรียน โรงฝึกอาชีพ สถานพยาบาล เป็นต้น คุณค่ารอง คือ ผลพลอยได้จากคุณค่าหลักอันไม่ได้มาจกวัตถุประสงค์ในการสร้างเสนาสนะนั้น เช่น วิหารทองคำ อุโบสถเงิน ซึ่งสร้างมาเพื่อใช้ประโยชน์ทางศาสนาเป็นหลัก แต่ด้วยฝีมืออันวิจิตรทำให้ผู้คนเดินทางมาเที่ยวชม ซึ่งบางกรณี คุณค่ารองอาจมีความโดดเด่นมากกว่าคุณค่าหลัก เป็นต้น

**คำสำคัญ :** พุทธจริยศาสตร์, คุณค่า, เสนาสนะ

**Abstract**

Senasna means place for sleep, for sit or place for doing private activities and place for doing the public activities of novices and monks. There are 2 kinds of residence, first it is the residence that is emerged by nature such as trunk of trees, mountains, valleys, caves, cemetery, thorn forest and outdoor. Second it is the residence that are created by human such as monk's houses, caves, buildings and palace. To build residence has different purpose based on the donor's need and Buddha also allowed his disciples can use both kinds of residences. The concept of building residence has two purposes, it is to support the demand of monks and people in society. And the value of residence also has two things, they are the major value and minor value. The major value can divide into two things, the first one is the value as Buddhist prospective, that is a value as their duties that were determined in the disciplines part (Vinaya pitaka). The second one is the value in general prospective, it is the residence that does not only build for supporting religious demand but it also support the aim of society. The minor value is the value that result from the major value; for example, the gold hall of Wat Phra Kheo, in fact, it mainly was built for religious purpose but the hall has an excellent in art so there are many people come to visit.

**Keyword :** Buddhist Ethics, Senasna, Value

<sup>๑</sup> พุทธศาสนมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”  
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

## บทนำ

ในสมัยพุทธกาลนั้น ได้มีการสร้างอาคารให้เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสงฆ์ เช่น กุฏิ วิหาร เป็นต้น นอกจากนั้นพระภิกษุสงฆ์ก็อาศัยตามเสนาสนะที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เช่น การอยู่โคนไม้ ถ้ำ ชอกหิน เมื่อพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองขึ้นได้มีผู้ประกาศตนเป็นสาวกและได้ขออนุญาตสร้างเสนาสนะถวายไว้ในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุสามารถสร้างและรับเสนาสนะที่เหล่าทายก ทายิกาถวายได้ ดังตัวอย่างเช่น เขตวนารามที่อนาถปิณฑิกเศรษฐีสร้างถวาย หรือ เวฬุวนาราม ที่พระเจ้าพิมพิสารสร้างถวาย พระพุทธเจ้าทรงอนุโมทนาว่า

วิหารย่อมป้องกันหนาว ร้อน เนื้อร้าย นอกจากนั้นยังป้องกันงูและยุง ฝนในลิลิฤดูแล้ง นอกจากนั้นวิหารยังป้องกันลม และแดดอันกล้าที่เกิดขึ้นได้ การถวายวิหารแก่สงฆ์ เพื่อหลีกเร้น อยู่เพื่อความสุข เพื่อเพ่งพิจารณา และเพื่อเห็นแจ้ง พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญว่า เป็นทานอันเลิศ...<sup>๒</sup>

หลังจากทรงอนุญาตเสนาสนะแล้ว เริ่มเกิดปัญหาเรื่องการสร้างกุฏิที่ไม่เหมาะสม ทำให้เกิดการดิ้นรนทั้งจากชาวบ้าน และพระภิกษุด้วยกัน เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติพระวินัยอันเกี่ยวเนื่องด้วยเสนาสนะ

ปัจจุบันเรื่องของเสนาสนะมีหลายประเด็นที่ควรพิจารณา ทั้งในเรื่องการสร้าง การใช้งาน การดูแลรักษา จากปัญหาที่กล่าวมา ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาถึงแนวคิดทางคุณค่าของเสนาสนะ ว่าในยุคปัจจุบันเสนาสนะแต่ละอย่างที่สร้างขึ้นมานั้นเพื่อวัตถุประสงค์ใด และบุคคลทั้งหลายนั้น มีทัศนคติอย่างไรเกี่ยวกับเรื่องเสนาสนะที่สร้างขึ้นในพระพุทธศาสนา และ เสนาสนะนั้นมีคุณค่าอย่างไร หลักเกณฑ์ทางพุทธจริยศาสตร์มีมุมมองอย่างไรเกี่ยวกับเรื่องนี้

## วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาแนวคิดในการสร้างเสนาสนะทางพระพุทธศาสนา
๒. เพื่อศึกษาคุณค่าของเสนาสนะตามหลักพุทธจริยศาสตร์

## ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยมุ่งศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับเสนาสนะตามทฤษฎีทางพุทธปรัชญา เพื่อศึกษาเกณฑ์การพิจารณาทาง จริยศาสตร์และพุทธจริยศาสตร์ในเรื่องคุณค่าของเสนาสนะ ว่าเสนาสนะมีคุณค่าอย่างไร ตามทัศนะของปัจเจกบุคคล คุณค่านั้นส่งผลต่อสังคมประการใดบนฐานคิดทางพุทธปรัชญาเป็นหลักในการพิจารณาว่าการที่เสนาสนะนั้นถูกสร้างขึ้นมานั้นหวังคุณค่าประการใด สามารถตอบโต้หรืออธิบายให้สังคมเข้าใจอย่างไร

### ความหมายของเสนาสนะ

เหตุชื่อว่า เสนาสนะ เพราะอรธว่า เป็นที่นอนด้วย เป็นที่นั่งด้วย คำนี้เป็นชื่อของเตียงและตั่ง เป็นต้น เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสไว้ว่า บทว่า เสนาสนะ ได้แก่เตียงก็ดี ตั่งก็ดี พูกก็ดี หมอนก็ดี วิหารก็ดี เพิงก็ดีปราสาทก็ดี เรือนโล้นก็ดี ถ้ำก็ดี ป้อมก็ดี โรงกลมก็ดี ที่เรือนก็ดี โกไฟก็ดี โคนไม้ก็ดี มณฑปก็ดี ชื่อว่า เสนาสนะ ก็หรือว่า ภิกษุเปลี่ยนอิริยาบถในที่ใด ที่นั้นทั้งหมด ชื่อว่า เสนาสนะ

อีกอย่างหนึ่ง เสนาสนะนี้ คือ วิหาร เพิง ปราสาท เรือนโล้น ถ้ำ ชื่อว่า เสนาสนะประเภทที่อยู่ เสนาสนะนี้ คือ เตียง ตั่ง พูก หมอน ชื่อว่า เสนาสนะสำหรับเตียงตั่ง

<sup>๒</sup> วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๕๕/๙๑.

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”  
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เสนาสนะนี้ คือ ปลอกหมอน ท่อนหนึ่ง เครื่องปูลาดที่ถักด้วยหญ้า เครื่องปูลาดที่ทำด้วยใบไม้ ชื่อว่าเสนาสนะเป็นเครื่องลาด

เสนาสนะ หมายถึง เครื่องอันเป็นที่อาศัยอันควรแก่สมณะ เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของนักบวชในพุทธศาสนา ง่ายต่อการเสาะแสวงหา ทั้งเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีขนาดและวัตถุประสงค์ในการใช้งานที่แตกต่างกันไปตามลักษณะแห่งเสนาสนะนั้นๆ ซึ่งในงานวิจัยนี้ มุ่งชี้ชัดความหมายของเสนาสนะว่า หมายถึง ที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสามเณร อันเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและมีขนาดใหญ่ไม่สามารถเคลื่อนย้ายได้

#### ประเภทของเสนาสนะ

การแบ่งประเภทของเสนาสนะในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นสมควรว่า ควรแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ๑. เสนาสนะที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ๒. เสนาสนะที่มนุษย์สร้างขึ้น เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่าการแบ่งประเภทของเสนาสนะแบบดังกล่าวนี้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการวิจัยและสะดวกในการจัดทำข้อมูล อีกประการหนึ่ง คือ เสนาสนะป่าและเสนาสนะบ้านนั้น ไม่มีปรากฏในคำภีร์พระไตรปิฎก เป็นเพียงการอธิบายขยายความตามคำภีร์ในชั้นอรรถกถา<sup>๓</sup> ที่เกิดขึ้นมาในสมัยหลังพุทธกาลและในพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ไทยเองก็ไม่ได้มีการบัญญัติไว้แต่ประการใด เป็นเพียงแต่คตินิยมที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาเท่านั้น<sup>๔</sup>

**เสนาสนะที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ** หมายถึง เครื่องอันเป็นที่อาศัยที่เกิดขึ้นโดยมิได้ผ่านการสรรค์สร้างโดยฝีมือมนุษย์หรือสัตว์ อันได้แก่ โคนไม้ ซอกหิน ถ้ำ พุ่มไม้ไผ่ ค่าคบไม้<sup>๕</sup> เป็นต้น จัดเป็นเสนาสนะที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ

**เสนาสนะที่มนุษย์สร้างขึ้น** เป็นเครื่องอาศัยอันเกิดจากน้ำมือมนุษย์ เสนาสนะบางอย่างเกิดขึ้นก่อนมีพระบรมพุทธานุญาตให้สร้างเช่น รอมฟาง เรือนร้าง ศาลา เป็นต้น เสนาสนะบางอย่างเกิดขึ้นภายหลังได้รับพุทธานุญาตให้สร้างขึ้น เช่น วิหาร เรือนไฟ เเวกกุฏิ เป็นต้น พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ใช้วัสดุที่หาได้ง่ายในพื้นที่นั้นๆ คือ ปูน ปั้น อิฐ หิน ดินเหนียว ไม้ หญ้า และใบไม้ มาใช้เป็นวัสดุอุปกรณ์ในการก่อสร้าง เนื่องจากว่าวัสดุบางอย่างสามารถเสาะแสวงหาได้ง่าย

#### พระวินัยและข้อบัญญัติเกี่ยวกับเสนาสนะ

เป็นที่ทราบกันดีว่าในการบัญญัติสิกขาบทต่างๆ ต้องมีเหตุการณ์เกิดขึ้นก่อนเสมอ แล้วจึงจะมีการไต่สวนพิจารณาและบัญญัติสิกขาบท รวมถึงเรื่องของเสนาสนะด้วย พระพุทธเจ้าได้ทรงมีพุทธานุญาตและห้ามการกระทำอันไม่ควรเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้มากพอสมควร ตามนัยแห่งพระวินัยปิฎก เล่มที่ ๗ จุลวรรค ภาค ๒ ในหมวดที่อยู่อาศัย (เสนาสนะชั้นธกะ) ได้กล่าวถึงเสนาสนะไว้ถึง ๑๗๕ เรื่อง แต่ปรากฏบางท่านว่ามี ๑๐๐ เรื่อง สามารถจัดหมวดหมู่ได้ดังนี้ คือ หมวดว่าด้วยการหาวัสดุในการก่อสร้าง, หมวดว่าด้วยการสร้าง, หมวดว่าด้วยการใช้สอยและการดูแลรักษา เป็นต้น

<sup>๓</sup>พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, (ชำระ - เพิ่มเติมครั้งที่ ๑), หน้า ๕๑๔ - ๕๑๕.

<sup>๔</sup>พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พระกับป่า มีปัญหาอะไรกัน, พิมพ์ครั้งที่ ๕, หน้า ๑๗. อ้างใน [ออนไลน์], แหล่งที่มา: [http://www.watnyanaves.net/th/book\\_detail](http://www.watnyanaves.net/th/book_detail) [๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๙].

<sup>๕</sup>พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตินฺทราภรณ์), พระวินัยปิฎกย่อ เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๓๕๖.

<sup>๖</sup>พระมหาไพฑูริย์ วิบุโล, “การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับเสนาสนะในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๓๕.

### ข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสนาสนะ

การสร้างเสนาสนะถวายไว้ในพระพุทธศาสนา ไม่ว่าด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตาม ข้อสำคัญประการหนึ่ง คือ ควรพิจารณาถึงองค์ประกอบในด้านต่างๆ เพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นตามมา เพราะในสมัยพุทธกาลกับสังคมปัจจุบัน มีความแตกต่างกันในหลายประการ เช่น วิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม และที่สำคัญ คือ กฎของการอยู่ร่วมกันในสังคม (Law) หรือตัวบทกฎหมายที่บังคับใช้ ซึ่งในประเทศไทยมีกฎหมายอยู่หลายฉบับที่บังคับใช้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ บางฉบับเกี่ยวข้องกับการสร้างเสนาสนะในทางพระพุทธศาสนา ทั้งในส่วนของพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุศิลปวัตถุ และ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔, พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔, พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕, พระราชบัญญัติควบคุมอาคารของกรมโยธาธิการและผังเมือง พ.ศ. ๒๕๒๒, รวมไปถึงพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ไทย พ.ศ. ๒๕๐๕ ทั้งนี้การบังคับใช้กฎหมายตามพระราชบัญญัติต่างๆ นั้น มีความแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมและลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่นั้นๆ

### ความสอดคล้องของกฎหมายกับพระวินัยในเรื่องเสนาสนะ

จากบทบัญญัติทางกฎหมายที่มีผลเกี่ยวข้องกับวัดและสำนักสงฆ์ ในเรื่องของการสร้างเสนาสนะ ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการสนับสนุนส่งเสริมกิจของพระศาสนาให้มีความมั่นคง ป้องกันเหตุร้าย และยังเอื้อต่อการประกอบกิจต่างๆ ของพระภิกษุสงฆ์ โดยไม่ขัดกับหลักพระธรรมวินัย ดังปรากฏในสังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๑๓ กุลทุกสิกขาบทวรรณาความว่า

อาวาสของภิกษุเหล่านี้มีอยู่ เหตุฉะนั้น ภิกษุเหล่านี้ ชื่อว่า อาวาสิกะ (เจ้าอาวาส) วิหารท่านเรียกว่า อาวาสวิหารนั้นเกี่ยวเนื่องแก่ภิกษุเหล่าใด โดยความเป็นผู้ดำเนินหน้าที่มีการก่อสร้างสิ่งใหม่ๆ และการซ่อมแซมของเก่าเป็นต้น, ภิกษุเหล่านั้นชื่อว่า อาวาสิกะ (เจ้าอาวาส) แต่ภิกษุเหล่าใด เพียงแต่อยู่ในวิหารอย่างเดียว, ภิกษุเหล่านั้น ท่านเรียกว่า เนวาสิกะ (เจ้าถิ่น)<sup>๗</sup>

สถานภาพทางสังคมยุคปัจจุบัน มีประชาชนจำนวนไม่น้อยที่สำคัญคิดว่า การสร้างวัด สร้างเสนาสนะต่างๆ นั้นไม่ใช่กิจของพระภิกษุสงฆ์เป็นกิจหน้าที่ของคฤหัสถ์ ซึ่งหากพิจารณาตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๓๗ ได้บัญญัติบทบาทและหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ว่า

- (๑) บำรุงรักษา จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- (๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
- (๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรม และสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
- (๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

อาศัยความตามมาตรา ๓๗ (๑) คำว่า “บำรุงรักษา” หมายถึง การระวังรักษาเพื่อให้คงอยู่ รักษาให้อยู่ในสภาพดี ทำให้เจริญงอกงาม ดังนั้นในการบำรุงรักษานอกจากจะต้องดูแลรักษาวัตถุสิ่งก่อสร้างหรือเสนาสนะต่างๆ ภายในวัดไม่ให้เป็นเสนาสนะใดๆ ก็ตาม เช่น วิหาร ศาลา โบสถ์ กุฏิ ฯลฯ ให้อยู่ในสภาพดีพร้อมใช้งานได้ทุกเมื่อแล้ว ก็ยังต้องมีการพัฒนาปรับปรุงให้ดีขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกและความปลอดภัยแก่ผู้เข้ามาเยี่ยมชม มาท่องเที่ยวหรือมาทำบุญในโอกาสต่างๆ เช่น

<sup>๗</sup> วิ.มหา.(ไทย) ๑/๖๓๐ /๖๓๐.



การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”  
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ดังที่กล่าวมานี้ ถือว่าเป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสซึ่งบัญญัติไว้ในกฎหมายปัจจุบันเพราะตามกฎหมายแล้วเจ้าอาวาสถือเป็นพนักงานของรัฐ ซึ่งการสร้างเสนาสนะ รวมถึงการดูแลเสนาสนะ เป็นหน้าที่โดยตรงของเจ้าอาวาสซึ่งสอดคล้องกับพระไตรปิฎก

จะเห็นได้ว่าในมิติทางกฎหมายนั้นยังคงความสำคัญและมีความจำเป็นในการบังคับใช้เพื่อสนับสนุนพระธรรมวินัยเพราะ การอาศัยพระธรรมวินัยเพียงอย่างเดียวนั้น ยังไม่เพียงพอต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ การมีบทบัญญัติที่สามารถยอมรับได้ทั้งสองฝ่ายจึงเป็นเรื่องที่เหมาะสมและจำเป็น เพื่อให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเกิดความสงบสุขและเกิดประโยชน์แก่คนส่วนใหญ่

#### วัตถุประสงค์ของการสร้างเสนาสนะ

ดังกล่าวมาแล้วในเบื้องต้นหากพิจารณาตามบท “ปฏิสังขยา โยนิโส เสนาสนํ ปฏิเสวามิ...” กับบท “อชฺช มยา อปฺจเวกฺขิตฺวา ยํ เสนาสนํ ปริภุตํ...” เสนาสนะที่สร้างนั้นมีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อใช้เป็นที่พักอาศัย หรือประกอบกิจของสงฆ์เท่านั้น อันเป็นเจตนารมณ์ดั้งเดิมตามพระบรมพุทธานุญาตให้สร้าง ประการที่สอง สร้างเพื่อเป้าหมายอย่างอื่น อันไม่ใช่เจตนารมณ์ดั้งเดิมของการสร้างเสนาสนะ เช่น สร้างเสนาสนะเพื่อแสดงผลงานทางพุทธศิลป์ สร้างเสนาสนะเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว สร้างเสนาสนะเพื่อไว้เก็บกัลปนา เป็นต้น

#### ปัญหาในการสร้างเสนาสนะในปัจจุบัน

การก่อสร้างเสนาสนะเกินความจำเป็น มีให้เห็นกันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน บางวัดก็มีการใช้แรงงานจากพระภิกษุสงฆ์ สามเณร ในการก่อสร้างจนกระทบต่อการศึกษา สิ่งหนึ่งที่ควรคำนึงถึงคือ ประโยชน์ในแง่ของการใช้สอยเป็นประการสำคัญ มิใช่คำนึงถึงความมีหน้ามีตาอวดบารมีของเจ้าอาวาสหรือเจ้าภาพผู้เป็นเจ้าของทุนหลัก ซึ่งควรต้องสร้างความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการก่อสร้างเสนาสนะในแต่ละชนิด ความจำเป็นที่ต้องสร้าง ความคุ้มค่า และควรคำนึงถึงประโยชน์ในการใช้สอย เพราะการก่อสร้างเสนาสนะต้องใช้งบประมาณที่สูงเพื่อเป็นค่าใช้จ่าย การสร้างเสนาสนะที่ใหญ่โตเกินไป นอกจากจะทำให้สิ้นเปลืองทุนทรัพย์มากแล้ว บางครั้งยังสร้างความลำบากใจแก่ทางเจ้าภาพอีกด้วย การสร้างเสนาสนะในปัจจุบันจึงควรพิจารณาถึงสิ่งเหล่านี้ด้วย

๑. ลักษณะภูมิที่อาศัยอยู่
๒. วิธีในการจัดสร้าง
๓. การได้มาซึ่งปัจจัยในการสร้างเสนาสนะ
๔. การใช้ประโยชน์และความถี่ของการใช้เสนาสนะ

ปัญหาสำคัญในเรื่องของการสร้างหรือบูรณะเสนาสนะมีประเด็นที่น่าสนใจในหลายประเด็น ทั้งนี้ผู้วิจัยนำเสนอในบางประเด็นเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการอธิบาย ดังนี้

ประการแรก คือ ขาดการวางแผนการจัดการในระยะยาว ไม่มีมาตรฐานแผนเพื่อให้เห็นภาพรวมในเชิงทัศน์ เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจในการบริหารจัดการทั้งสมการคณะกรรมการหรือบุคคลผู้มีบทบาทในการจัดสร้าง บางครั้งการสร้างหรือบูรณะเสนาสนะนั้นมีรูปแบบผิดเพี้ยนไปจากศิลปะดั้งเดิมของชุมชน หรือขัดแย้งกับทัศนียภาพของภูมิทัศน์ภายในวัดหรือบ้านเรือนของบุคคลอื่นๆ นอกวัด

ประการที่สอง คือ การเข้ามามีอำนาจของญาติโยมที่มากเกินไป ในการบริหารจัดการวัด ทั้งในส่วนที่เป็นเจ้าภาพหลักในการจัดสร้าง หรือ กรรมการบริหารวัด หรือ ไวยาวัจกร ทำให้เสนาสนะที่สร้างขึ้นไม่เป็นไปตามแนวทางหรือตอบโจทยความต้องการของผู้อาศัยในวัด ทั้งพระภิกษุสงฆ์ สามเณร บางครั้งเป็นการสร้างเพราะเกรงใจญาติโยม สร้างเพื่อเอาใจญาติโยมโดยไม่มีวัตถุประสงค์ในการสร้างที่ชัดเจน

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”  
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

---

ประการสุดท้าย คือ การขาดความรู้ความเข้าใจของเจ้าอาวาส ทำให้เกิดปัญหาในการสร้างเสนาสนะ เนื่องด้วยอาจสำคัญผิดหรือยึดถือเป็นค่านิยม ว่าการเป็นเจ้าอาวาสจะต้องสร้างผลงานทำให้เกิดการรื้อถอนเสนาสนะบางอย่างแล้วสร้างใหม่ หรือเพื่ออวดอ้างบารมีของตน บางครั้งก็เพื่อหวังตำแหน่งหน้าที่ทางคณะสงฆ์ เพราะเป็นหนึ่งในเงื่อนไขของการขอสมณศักดิ์<sup>๙</sup>

### อานิสงส์ของการสร้างเสนาสนะ

อานิสงส์ของการสร้างวิหารเนื้อความในมิลินทปัญหา ตอนอนิเกตานาลยกรณปัญหา พระเจ้ามิลินทที่ร่ำถามปัญหากับพระนาคเสน ในเรื่องเกี่ยวกับการพักอาศัยของพระภิกษุสงฆ์ในวิหารว่า บรรพชิตควรเป็นเพศที่หาที่อยู่มิได้ ไม่ควรอยู่เป็นหลักแหล่ง หากอาศัยที่อาศัยมิได้ ซึ่งพระนาคเสนก็ได้ถวายวิสัชนาว่า สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้ามีพุทธปฏิมาโปรดว่า พระองค์มิได้ทรงห้ามในเรื่องที่อยู่อาศัยของภิกษุ แต่ทรงห้ามไม่ให้ภิกษุติดอยู่ในที่อาศัย เพียงเพื่อพำนักอยู่เป็นการชั่วคราวแล้วให้จาริกไปในถิ่นอื่น คือ สมควรแก่สมณะ เป็นสมณะसारูป ชอบแก่สมณะ ควรแก่สมณะ เป็นอารมณ์แก่สมณะ และเป็นที่ปรารถนาแก่สมณะ

จากการศึกษาเรื่องผลแห่งอานิสงส์ อันปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกรวมถึงคัมภีร์ในชั้นหลัง เช่น คัมภีร์ปกรณวิเศษ คัมภีร์ที่ปิณีประเภทต่างๆ สามารถสรุปผลแห่งอานิสงส์ได้เป็น ๒ ส่วน คือ อานิสงส์ในภพนี้ชาตินี้ ได้แก่เป็นผู้มีชื่อเสียงระบือไกล เป็นที่เคารพแก่ชนทั้งหลาย เป็นผู้มีกัลยาณมิตร เป็นต้น และอานิสงส์แบบภพหน้า ซึ่งด้วยอานิสงส์ที่ได้กระทำมาอาจส่งผลให้เกิด มี ๒ ระดับ<sup>๑๐</sup> คือ

ผลแห่งอานิสงส์ที่เป็นส่วนของโลกียะ แบ่งออกเป็นมนุษย์สมบัติและสวรรค์สมบัติ

ผลแห่งอานิสงส์ระดับโลกุตระได้แก่ ระดับสูงสุดเหนือกว่ามนุษย์สมบัติ ทิพยสมบัติ คือ การบรรลุลุธรรมเป็นพระอรหันตบุคคลชั้นต่างๆ สูงสุด คือ พระนิพพาน อันเป็นสิ่งที่เป็นไปได้จริงดังที่กล่าวอ้างไว้ในเบื้องต้น

### ความหมายของคุณค่า

คุณค่าของเสนาสนะตามหลักพุทธจริยศาสตร์นั้น คุณค่า (Value) หมายถึง ผลที่สนองตอบของสิ่งนั้นๆ ซึ่งเป็นได้ทั้งอติวิสัยและภววิสัย ที่ส่งผลต่อความต้องการของบุคคลซึ่งอาจมีมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับ เหตุปัจจัยของแต่ละบุคคล

คุณค่า คือ สิ่งที่ทำให้ความปรารถนาของมนุษย์พึงพอใจ คุณค่านำไปสู่การรู้แจ้งสังขธรรมและการพัฒนาตนเอง<sup>๑๑</sup> และมนุษย์มักจะมีแนวโน้มเชิงขัดแย้งกันระหว่างในเรื่องคุณค่าและประโยชน์ โดยมากมนุษย์มักจะโน้มเอียงไปในคุณค่าของความสวยงามก่อนประโยชน์เสมอ เพราะเหตุว่า คุณค่าทางความสุนทรีย์มีคุณสมบัติที่ถูกต้องจริงใจและให้ความสุขมากกว่า<sup>๑๒</sup>

พุทธปรัชญาได้เสนอเกณฑ์เพื่อประกอบการพิจารณาคุณค่าของสิ่งต่างๆ รวมถึงเสนาสนะ ทั้งในเชิงวัตถุวิสัยและเชิงอติวิสัย โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการดำเนินชีวิตของบุคคล ซึ่งอาศัยหลักการทางศาสนาเข้ามาเป็นฐานในกระบวนการพิจารณาเพื่อให้เกิดความถูกต้องดีงาม สำหรับระดับของคุณค่าให้สูงขึ้น ดังจะเห็นได้จากการนิยามคุณค่าตามทัศนะทางตะวันตกที่มุ่งเน้นคุณค่าเพียงด้านเดียว โดยไม่ให้ความสำคัญกับปัจจัยรอบข้าง เช่นกลุ่ม

---

<sup>๙</sup>ดูรายละเอียดใน พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ หมวดว่าด้วยผลงานด้านสาธารณูปโภค ข้อที่ ๑๔. (๑)(๒).

<sup>๑๐</sup>พระมหาสิงห์คำ รักป่า, การศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์อานิสงส์ล้านนา, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๕๗.

<sup>๑๑</sup>พวง มั่นอก, สุนทรียศาสตร์, หน้า ๒๑๖.

<sup>๑๒</sup>เอื้อง ปั่นเหง่นเพชร, สุนทรียศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๕๐), หน้า ๒๕.

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”  
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประโยชน์นิยมนั้นมุ่งหวังที่ผลของการกระทำเพียงอย่างเดียวหากการกระทำนั้นเกิดประโยชน์แก่คนส่วนมาก เป็นการพิจารณาที่ไม่คำนึงถึงคนส่วนน้อย ซึ่งพวกเขาก็มีศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์เช่นกัน ส่วนเจตนาตามทัศนะของค่านั่นมุ่งดีค่าไปที่สาเหตุ ซึ่งผลจะเป็นอย่างไรนั้นเป็นอีกส่วนหนึ่งไม่เกี่ยวกับเจตนาที่ดีในการสร้าง ดังนั้น เสนาสนะจะมีคุณค่าหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับเจตนาในการสร้างเป็นหลักตามนัยแห่งการพิจารณาตามทัศนะของค่าน์ที่ซึ่งผลของมันอาจจะปรากฏออกมาในรูปแบบใดก็ได้ กล่าวคือ อาจจะสร้างไม่เสร็จหรือสร้างไม่ตรงกับแบบแปลนที่วางไว้ก็ตาม

จะเห็นได้ว่า เกณฑ์ในการพิจารณาคุณค่าของเสนาสนะตามหลักทางจริยศาสตร์มีอยู่หลายทฤษฎี แต่ละทฤษฎีต่างมีเงื่อนไขหรือกฎเกณฑ์อันเป็นลักษณะเฉพาะของตน จุดมุ่งหมายของทฤษฎีทางจริยศาสตร์ที่กล่าวมาแล้วนั้นในเบื้องต้น มีเป้าหมายมุ่งไปใน ๒ ลักษณะ คือ

๑. คุณค่าที่เนื่องด้วยการกระทำ เป็นการให้ความสำคัญกับจุดมุ่งหมายของการกระทำเป็นเกณฑ์โดยมุ่งพิจารณาที่ตัวของการกระทำเป็นหลัก ทั้งก่อนการกระทำแบบแนวคิดของค่าน์ หรือดูที่ผลการกระทำแบบประโยชน์นิยม ซึ่งไม่ได้ให้ความสำคัญกับตัวของวัตถุแต่พุ่งเป้าไปที่ตัวการกระทำว่า เสนาสนะที่สร้างขึ้นมาก่อนให้เกิดประโยชน์กับใคร ปริมาณเท่าใด เกิดผลกระทบอย่างไร มีความคุ้มค่ามากหรือน้อยในการกระทำแต่ละครั้ง หากเกิดผลกระทบน้อยกว่าประโยชน์ที่ได้รับก็ถือว่ากระทำนั้นคุ้มค่า

๒.คุณค่าที่มุ่งเจาะจงที่ตัวของวัตถุ คือ การให้ความสำคัญกับเสนาสนะว่า มีคุณค่าประการใด อันเป็นการนิยามคุณค่าตามหลักของพุทธจริยศาสตร์ ซึ่งคุณค่าตามทัศนะนี้สามารถจำแนกออกได้หลายประการตามแต่การตีความหรือการจำกัดความ แต่ทั้งนี้ก็สามารถจัดแยกเฉพาะส่วนที่สำคัญได้เช่นกัน

#### เกณฑ์ตัดสินคุณค่าตามหลักทางพุทธจริยศาสตร์

เกณฑ์ในการพิจารณาคุณค่าของเสนาสนะตามหลักทางจริยศาสตร์ เพื่อแสวงหาคำตอบว่าเสนาสนะมีคุณค่าอย่างไร มีประโยชน์ในแง่ใดบ้าง จึงทำให้มีการสร้างเสนาสนะมาทุกยุคสมัยจนถึงปัจจุบันและคาดว่าจะเป็นอย่างนี้ต่อไปในอนาคต ทั้งนี้กรณีแนวคิดเรื่องคุณค่าของเสนาสนะนั้น เป็นเรื่องละเอียดอ่อนต่อความรู้สึกของบุคคล จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพิจารณาการใช้หลักการทางพุทธ จริยศาสตร์เพื่อเป็นตัวชี้ชัดถึง “คุณค่าของเสนาสนะ” ซึ่งหลักเกณฑ์ในงานวิจัยชิ้นนี้แบ่งการพิจารณาออกเป็น ๒ ส่วน เพื่อให้เห็นความชัดเจนของคุณค่าเสนาสนะที่ปรากฏตามความเป็นจริง คือ

ก. เกณฑ์หลัก เป็นการพิจารณาความสำคัญของเสนาสนะว่ามีคุณค่า มีความจำเป็นและมีความสำคัญระดับใด ตามหลักพิจารณาปัจจัย ๔ เป็นแนวทางที่พระพุทธเจ้าได้วางเกณฑ์ไว้สั่งสอนสาวกให้รู้จักคุณค่าของสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริงแบบ (truth) ไม่ใช่ความจริงแบบ (fact) อันเป็นการย้ำเตือนไม่ให้หลงใหลกับสิ่งพอกเสริมอันเป็นเครื่องขัดขวางการแสวงหาสัจธรรม

ข. เกณฑ์ร่วม เป็นเกณฑ์ที่นำมาประกอบการวินิจฉัยเพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือในการพิจารณา ซึ่งจะใช้หลักคุณค่าแท้คุณค่าเทียม

#### คุณค่าของเสนาสนะในมิติทางศาสนา

เสนาสนะทั้งหลายจะมีคุณค่าหรือไม่มีคุณค่า ขึ้นอยู่ที่ว่าได้ทำหน้าที่ของโดยสมบูรณ์หรือไม่ ตามนัยยะเดิมที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้ ซึ่งสืบมาจนถึงปัจจุบัน ดังที่ยกมาต่อไปนี้

วิหาร สร้างขึ้นเพื่อใช้ประกอบกิจทางศาสนา ใช้เป็นที่ทำวัตรสวดมนต์ของพระภิกษุสงฆ์ สามเณรและพุทธบริษัท เป็นสถานที่เพื่อประกอบพิธีในวันธรรมสวนะ เป็นสถานที่ฟังธรรมตามกาลที่เหมาะสมที่ควร รวมถึงเพื่อการบำเพ็ญจิตภาวนา เป็นต้น

อุโบสถ สร้างขึ้นเพื่อ ใช้ประกอบกิจของสงฆ์ เป็นที่พิจารณาชำระอธิกรณ์ที่เกิดขึ้น ใช้ประกอบสังฆกรรม เช่น อุปสมบทพระภิกษุ กรานกฐิน เป็นต้น

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”  
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ศาลา สร้างเพื่อใช้เป็นที่อบรมธรรม สอนพระเณร หรือประชุมหารือกับผู้คนในชุมชน  
กุฏิ สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่พัก ที่หลักเรือนของพระภิกษุสงฆ์

ปัจจุบันการใช้ประโยชน์จากเสนาสนะทั้งหลาย ได้เปลี่ยนแปลงบทบาทไปจากหน้าที่เดิมที่ควรจะเป็น เช่น ศาลากลายเป็นที่ประดิษฐานเทวรูปให้ญาติโยมมาสะเดาะเคราะห์ อุโบสถกลายเป็นที่ท่องเที่ยวเพื่อชมความวิจิตรอลังการ วิหารกลายเป็นแหล่งเช่าบูชาวัตถุมงคล หรือสร้างแล้วก็ปิดล็อกประตูไว้ นานๆ ที่จึงจะเปิดใช้ เป็นต้น ดังนั้นเสนาสนะที่สร้างขึ้นมานั้นจะต้องไม่เสียคุณค่าหรือประโยชน์ตามที่ควรจะเป็น ตามพระบรมพุทธานุญาตอันเป็นหน้าที่หลักของเสนาสนะนั้นๆ

### คุณค่าของเสนาสนะในมิติอื่นๆ

สิ่งหนึ่งที่เราควรทำความเข้าใจ คือ วัตถุประสงค์ในการสร้างเสนาสนะ ซึ่งมีความสำคัญมากประการหนึ่ง ตามกรอบวิธีคิดเพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายที่ได้วางเอาไว้ เพราะในบางกรณีหรือในสถานที่บางแห่งเสนาสนะนั้นไม่ได้ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อตอบสนองต่อความต้องการทางศาสนา แต่มีเป้าหมายเพื่อมุ่งตอบสนองต่อสังคมในแต่ละช่วงเวลาและกาลสมัยนั้นๆ อย่างที่ควรจะเป็น

ด้วยเหตุนี้ทำให้เกิดประเด็นวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวาง ถึงความเหมาะสมในการสร้างเสนาสนะ เพราะบางครั้งผู้วิจารณ์เองไม่ได้มีความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องทั้งในส่วนของพระวินัยและข้อกฎหมาย รวมถึงความเหมาะสม ดังเช่น การสร้างอุโบสถให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เป็นสถานที่แสดงผลงานทางพุทธศิลป์ การสร้างห้องพักรับรองไว้ในวัด การสร้างศาลาเพื่อขายกาแฟแก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น

### คุณค่ารองของเสนาสนะ

คุณค่าในส่วนนี้เป็นผลพลอยได้จากคุณค่าหลัก เป็นคุณค่าที่ไม่ได้มาจากวัตถุประสงค์หลักของการสร้างเสนาสนะ แต่ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอกที่เข้ามามีส่วนในการกำหนดคุณค่า เช่น ความเชื่อ ค่านิยม ยุคสมัย เป็นต้น คุณค่ารองนี้ มุ่งตอบสนองความต้องการของปัจเจกได้ทั้งทางวัตถุวิสัยและทางอัตวิสัย บางครั้งอาจมีความโดดเด่นมากกว่าคุณค่าหลัก เนื่องจากบุคคลส่วนมากให้ความสำคัญกับคุณค่าส่วนนี้มากกว่าคุณค่าหลักดังตัวอย่าง เช่น บุคคลเข้าวัดเพราะต้องการไปถ่ายรูป ไปเที่ยว พักผ่อน ไม่ได้ต้องการไปไหว้พระสวดมนต์ เป็นต้น

ตามทัศนะทางปรัชญาตะวันตก คุณค่าไม่มีเกณฑ์ตัดสินแบบตายตัว ขึ้นอยู่กับว่าจะใช้เกณฑ์ไหนเป็นตัวตัดสิน ลัทธิประโยชน์นิยม (Utilitarianism) มีแนวคิดเรื่อง หลักความสุข (The Greatest Happiness Principle) โดยมีทรรศนะนี้ยึดความสุขเป็นเป้าหมายหลักในชีวิต การกระทำใดก็ตามที่ก่อให้เกิดความสุขแก่คนส่วนใหญ่เป็นสิ่งที่ถูกต้อง เป็นการกระทำที่มีคุณค่า ดังนั้น หากเสนาสนะที่สร้างขึ้นทำให้เกิดประโยชน์แก่มหาชนก็เป็นสิ่งที่มีคุณค่า ซึ่งการประเมินคุณค่านี้ ไม่ได้อาศัยกฎทางศีลธรรมเข้ามาประกอบในการพิจารณา เพราะกลุ่มนี้เชื่อว่าศีลธรรมเป็นเพียงมายา ไม่มีอยู่จริงหรือเป็นเพียงสมมติบัญญัติ ส่วนทัศนะของ อิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) ได้เสนอเรื่องของเจตนา หรือ (good will) คือ การกระทำตามหน้าที่เป็นสิ่งที่มีความดี ซึ่งเจตนาดีในที่นี้ไม่ได้หมายความว่ามีความตั้งใจดีโดยไม่ได้ปฏิบัติอะไรและมีใจการกระทำที่ก่อให้เกิดผลดีทั้งต่อตัวผู้กระทำและผู้อื่น หรือกล่าวว่า ไม่ใช่การกระทำเพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่เป็นสิ่งที่ดีหรือมีคุณค่าเพราะมีความตั้งใจที่จะกระทำ

หลักของการพิจารณาเรื่อง คุณค่า ในทางพุทธจริยศาสตร์ได้เสนอเกณฑ์พิจารณาเพื่อใช้ประกอบการพิจารณาความเหมาะสม อันเข้ากันได้ดีกับการดำเนินชีวิตของบุคคลในยุคปัจจุบัน ได้แก่การพิจารณาคุณค่าของสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง อันมาเป็นการพิจารณาปัจจัย ๔ คือ บท “ปฏิสัขา โยนีโส เสนาสนํ ปฏิสาวามิ...” และบท “อชฺช มยา อปฺจเวกฺขิตฺวา ยํ เสนาสนํ ปริภุตต...” ซึ่งเป็นเครื่องมือให้เห็นเป็นการเตือนสติและเป็นบริหารจัดการที่อยู่อาศัย และเรื่อง คุณค่าแท้ คุณค่าเทียม ซึ่ง “คุณค่าแท้” (essential value) และ “คุณค่าเทียม” (artificial



การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”  
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

---

value) โดยเป็นวิธีคิดหนึ่งใน “โยนิโสมนสิการ” ๑๐ ประการ ๑) คุณค่าแท้ หมายถึง คุณค่าหรือประโยชน์ของสิ่งทั้งหลาย ในแง่ที่สองความต้องการของชีวิตโดยตรง ๒) คุณค่าเทียม หรือคุณค่าพอกพูน หมายถึง ความหมาย คุณค่าหรือประโยชน์ของสิ่งทั้งหลายที่มนุษย์พอกพูนให้แก่สิ่งนั้น เช่น ความหรูหรา เป็นต้น

#### สรุป

ผลการศึกษาผู้วิจัยสรุปได้ว่าคุณค่าของเสนาสนะมีอยู่ ๒ ประการ คือ คุณค่าหลักกับคุณค่ารองดังนี้

๑.คุณค่าหลักนั้นสามารถแบ่งตามความเหมาะสมได้ ๒ นัย คือ

๒.คุณค่าในมิติทางศาสนา คือ คุณค่าตามหน้าที่โดยตรงตามนัยยะเดิมที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้ ซึ่งสืบมาจนถึงปัจจุบัน หน้าที่ดังกล่าวนี้ หมายถึง หน้าที่ตามวัตถุประสงค์ของการสร้างที่ได้วางเอาไว้ตามหลักการทางพระธรรมวินัย

๓.คุณค่าของเสนาสนะในมิติทางสังคม มีเป้าหมายเพื่อมุ่งตอบสนองต่อสังคม เช่น สร้างเพื่อเป็นสถานพยาบาล เป็นโรงเรียน โรงฝึกอาชีพ และเป็นพิพิธภัณฑ์ เป็นห้องสมุด เป็นต้น

๔.คุณค่ารอง คือ ผลพลอยได้จากคุณค่าหลัก อันไม่ได้มาจากวัตถุประสงค์ในการสร้างเสนาสนะนั้นๆ เช่น วิหารทองคำ ภูมิไม้สักทอง อุโบสถเงิน ศาลากระเจก ๙ ไร่ เป็นต้น สร้างมาเพื่อใช้ประโยชน์ทางศาสนา เป็นหลัก แต่ด้วยฝีมืออันวิจิตรทำให้ผู้คนเดินทางมาเที่ยวชม เป็นต้น

โดยนัยนี้ไม่ว่าเสนาสนะจะถูกสร้างในรูปแบบใดๆก็ตาม สิ่งที่ควรคำนึงถึงมากที่สุดคือ คุณค่าหลักที่จะส่งผลต่อการพัฒนาคุณธรรมขึ้นในตัวเองของผู้อยู่อาศัย และพัฒนาจิตใจของผู้ใช้ให้ก้าวเข้าสู่ความสุขที่สมบูรณ์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์สืบไป

#### บรรณานุกรม

##### ๑. ภาษาไทย:

##### ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย, ฉบับมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

##### ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

##### (๑) หนังสือ :

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. (ชำระ-เพิ่มเติมช่วงที่ ๑) พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตธัญญาโณ). พระวินัยปิฎกย่อเล่ม ๑. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

พ่วง มีนोक. สุนทรียศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๖.

เยื้อง ปั่นเหนงเพชร. สุนทรียศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๕๐.

##### (๒) วิทยานิพนธ์ :

พระมหาไพฑูลย์ วิบูล. “การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับเสนาสนะในพระพุทธศาสนา”.วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหา

บัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระมหาสิงห์คำ รักป่า. “การศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์อานิสสาลันนา”.วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๓.

##### (๓). สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”  
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

---

ราชกิจจานุเบกษา.พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๕ .  
[ออนไลน์], แหล่งที่มา: [https://th.wikisource.org/wiki/๔กันยายน\\_๒๕๕๙](https://th.wikisource.org/wiki/๔กันยายน_๒๕๕๙).  
พระพรหมคุณาภรณ์. พระกับป่า มีปัญหาอะไรกัน, พิมพ์ครั้งที่ ๕, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:  
[http://www.watnyanaves.net/th/book\\_detail](http://www.watnyanaves.net/th/book_detail) [๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๙].